

Оптимізм учителя та учня у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського

У статті аналізується внесок Василя Сухомлинського у визначення сутності змісту педагогічного оптимізму. Доводиться, що в основу оптимізму учителя й учня вчений покладає радість світовідчуття, світосприймання, гуманізм відносин між суб'єктами навчання і виховання.

Ключові слова: учитель, учень, педагогічний оптимізм, світовідчуття, світосприймання, сенс життя, справедливість, гумор.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Учительська професія, на думку В. Сухомлинського, є однією із найскладніших і найбагатіших. Вона, як ніяка інша, пов'язана із дитинознавством, постійним проникненням у неповторний світ людини. Учитель покликаний відкривати в дитині нове, спрямовувати її становлення і духовний розвиток, піклуватися про її психічне і фізичне здоров'я. Виховати із дитини добру, чуйну людину, учитель здатний тоді, коли він буде справжнім майстром своєї справи, знатиме душу дитини й відчуватиме її індивідуальний світ. Наріжним каменем педагогічного покликання є гармонія розуму і серця, глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини. Учитель не може бути байдужою людиною. Безпристрасних, байдужих учителів діти не люблять і ніколи не відкривають їм свого серця, не виявлять своєї радості, душевного піднесення [2, с.423-424]. А без цього не може бути відкритого спілкування, добрих відносин, взаємодії, отже, не може бути оптимізму. Зауважимо, що сьогодні учитель поставлений в такі умови праці і життя, що часто-густо йому важко виявити оптимізм. Матеріальні нестатки, морально-психологічний тиск з боку суспільства й адміністрації навчального закладу призводять до емоційного і фізичного вигорання учителя, стримують вияв чуйності, любові до дитини. Але ідучи в клас, учитель має примусити себе забути про рани і горе власного серця, бути творцем щастя своїх вихованців.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз педагогічної спадщини В. Сухомлинського у розумінні сутності і змісту оптимізму учителя і учня.

Виклад основного матеріалу... Феномен оптимізму людини досліджували відомі філософи (Г. Гегель, І. Льїн, І. Кант, О. Лосев), психологи (Г. Костюк, О. Леонтьєв, А. Маслоу, К. Роджерс, С.Рубінштейн), педагоги (Г. Ващенко, А. Дістервег, Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, К. Ушинський). Ці та інші вчені по-різному визначали поняття „оптимізм”, обґрунтовували свої позиції щодо умов і засад його формування в учителів та учнів. Однак, одностайною була думка про те, що оптимізм передбачає радісне світовідчуття, світосприймання людини, налаштованість її на віру у майбутнє, надію на краще. Оптиміст – це відважна людина, яка не боїться перешкод, уміє їх долати навіть тоді, коли здається, що все вже є втраченим.

Характеризуючи оптимізм учителя, В. Сухомлинський пов'язує його із сенсом самого життя. Тому особливо велике значення має моральне тло життя людини у процесі пізнання наукових істин, що стосуються самої людини – її життя і смерті, почуттів і переживань. Учитель, як і кожна людина, прагне щастя, здійснення найпоетаємніших мрій та ідеалів. Він відчуває радість творення нової людини, радість взаєморозуміння як зі своїми колегами, так і учнями та їх батьками. Дитина для учителя, як і для батьків, стає джерелом радості тоді, коли вони зуміли вкласти в неї не лише знання, а й почуття гідності, людяності, любові до інших.

Оптимізм учителя, на думку В. Сухомлинського, полягає і в тому, щоб не допускати негідних, „чорних” думок про учня. Справжній учитель, це той, який навіть у важковихованій дитині бачить позитивне, добре. „Оптимізм, життєрадісне світосприймання, почуття впевненості у своїх силах – це, образно кажучи, світлий вогник, який осяває шлях важкій дитині. Погасне цей вогник – і дитина опиниться в мороці, у самотині, її охопить безвихідна туга і безнадія” [6, с.512].

Учитель має з'ясувати, що є причиною негативної поведінки виховання. На думку Г.Васяновича педагог повинен уважно, терпляче досліджувати розумовий, емоційний, духовно-моральний розвиток дитини. Гуманізм педагога і полягає в тому, щоб дитина, якій непосильне те, що посильне переважній більшості дітей, не почувала себе неповноцінною, відчувала високу людську радість – радість пізнання, радість інтелектуальної праці, радість творчості [1, с.294–306]. Проте великою бідою шкільного життя, справедливо зазначав В. Сухомлинський, є те, „... що деякі учителі, самі не роздумуючи, що роблять, підрубують коріння оптимізму учня методично і безжалісно. Оптимізм – це ніби чарівне кольорове скло, крізь яке навколишній світ здається дитині великим дивом. Дитина не просто бачить і розуміє, вона емоційно оцінює, вона любить, захоплюється, дивується, ненавидить, прагне стати на захист добра проти зла. Не можна відібрати

у дитини цього чарівного шкельця. Не можна перетворювати її в холодного розсудливого резонера” [7, с.296].

В. Сухомлинський постійно нагадував учителям, щоб вони виховували таких громадян, які б жили ідеалами народу, щоб час шкільного навчання вимірювався не лише навчальним чвертями, півріччями, семестрами, а й тими історичними завданнями, які розв’язує країна. Ні учитель, ні учень не мають морального права жити лише радіощами споживання, як це на жаль буває. Душа учителя і учня одухотворяється тим, що вони роблять щось добре, корисне для загального блага народу, держави. І головне, щоб це радісне відчуття від зробленого ставало духовною потребою.

Великий педагог і вчений В. Сухомлинський наголошував і на тому, що оптимізм учителя й учня значною мірою залежить від їх здоров’я. „Добре здоров’я, відчуття повноти, невичерпності, фізичних сил найважливіше джерело життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності подолати будь-які труднощі. Хвора, квола, схильна до захворювань дитина – джерело багатьох негод. Протягом 20 років ми вивчаємо, що являють собою невстигаючі учні, які причини неуспішності. Наукове дослідження фізичного і розумового розвитку дітей привело мене до висновку, що у 85% невстигаючих і відстаючих головна причина відставання, незнання, незадовільної роботи на уроках і вдома, другорічництва – поганий стан здоров’я, якесь захворювання чи нездужання, найчастіше зовсім непомітне для лікаря, таке, що піддається діагностуванню тільки в результаті спільних зусиль матері, батька, лікаря і вчителя” [5, с.125].

Оптимізм учня безпосередньо залежить від справедливості учителя. Дотримуючись цієї думки, В. Сухомлинський був впевнений, що виховання справедливості, оптимізму, як і моральне виховання взагалі, продуктивне лише тоді коли воно здійснюється не на функціональних засадах учителя, а на засадах реальної участі в житті дітей, коли за певних ситуацій учитель як батько сімейства співпрацює разом із дітьми, а вони разом із ним. Несправедливий учитель створює нервозність, напруженість у взаєминах, викликає підозру, пригнічує вияв дитячих почуттів. Це призводить до того, що „... школа, яка за самою природою своєю має бути святим місцем гуманності, людяності, храмом високої культури людських почуттів, стає – як це не дивно, але це так – місцем несправедливості. Не знаючи, що робити з учнем, який, на його думку, навмисне порушує дисципліну, навмисне чинить прикроці, – вчитель вдається до покарання. Слабкість апелює до сили й насильства.... сваволя й несправедливість завжди виливаються в насильство над волею, думкою, почуттями. А коли вже вчитель вдався до покарання до сили, – тоді закінчується, вичерпується педагог і починається наглядчач, якого учні ненавидять” [8, с.352-353].

Справедливість має бути однією із найхарактерніших властивостей учителя, яка сприяє вияву оптимізму, внутрішній радості учня. Діти люблять сміх, веселість, дотепний жарт. Тому не випадково, що гумор учителя є природним джерелом оптимізму. Натомість варто зазначити, що існують різні види гумору. Є гумор, який сприяє духовному комфорту вихованців, заохочує дітей до навчання, надихає їх на добре, світле, піднесене. Проте існує і „чорний гумор”, здатний глибоко вразити душу дитини, перерости не лише в іронію, а й відверте грубе висміювання. Справжній гумор – це жива, цілюща вода для дитини, це чисте повітря радості й бадьорості. „Завдання педагога – писав В. Сухомлинський, – виховувати почуття благородного гумору: здатність поєднувати радісний подив із співчуттями, співпереживаннями, жалістю... Маленька людина, яка усміхаючись, співчуває і жаліє, ніколи не буде насміхатись над людиною, висміювати її тоді, коли треба допомогти” [4, с.579].

В.Сухомлинський зазначає, – „Говорячи про гумор, я маю на увазі дитячий сміх, здатність оптимістично, життєрадісно бачити й сприймати навколишній світ. Йдеться не тільки про веселий, життєрадісний настрій людини й колективу, а передусім про особливе бачення світу, особливе ставлення до людей, обставини подій до самого себе, про особливі взаємовідносини між людьми в колективі.

...Школа радісного здивування – це духовна підготовка дошкільнят і маленьких школярів до багатого, повнокровного духовного життя колективу, до тонких, одухотворених життєрадісними переконаннями відносин між особистостями, до взаємного проникнення в світ людини, до вміння почувати людину поруч із собою” [2, с.577-578].

В. Сухомлинський застерігає учителів від прояву зухвальства, недобррозичливості, нетерпимості, жорстокості стосовно учнів. Всьому цьому може запобігти досконале знання учителем світу дитинства. „Так умійте ж почути, зрозуміти, відчутти серцем у тій музиці, яка називається дитинством, насамперед світлі життєрадісні мелодії. Будьте не тільки слухачем, споживачем музики дитинства, але і її творцем-композитором. Створюйте світлі життєрадісні мелодії в музиці дитинства, від якої залежить ваше здоров’я, сила вашого духу, стан вашого серця... Пам’ятайте, що немає серед дітей, підлітків, юнаків і дівчат зловмисників, а якщо й з’являються інколи такі – один на тисячу, на десять тисяч осіб, – то творить їх зло, а виліковують

добро, людяність і знову-таки чарівна скрипка й чарівна диригентська паличка – оптимізм” [3, с.430].

Висновки... Отже, на підставі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Сутність і зміст педагогічного оптимізму В. Сухомлинський обґрунтував на засадах людського гуманізму, любові і доброзичливості.

2. Виховання оптимізму у дітей можливе у взаємозв'язку із розумінням сенсу життя, почуттям справедливості, гумору, духовного світу дитини.

До подальших аспектів дослідження відносимо: взаємозв'язок сім'ї і педагогічного колективу у вихованні оптимізму у дитини; дослідження ноологічних засад у процесі виховання оптимізму учителя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. / Г. П. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.
2. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 1. – С. 403–637.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 2. – С. 419–654.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 3. – С. 403–637.
5. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 4. – С. 7–391.
6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 4. – С. 396–626.
7. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – Т. 5. – С. 292–308.
8. Сухомлинський В. О. Не бійтесь бути ласкавими / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рідна школа, 1976. – С. 347–359.

Анотація

Л.В.Зданевич

Оптимизм учителя и ученика в педагогическом наследии Василия Сухомлинского

В статье проанализированы основные идеи В.Сухомлинского в определении сущности и содержания педагогического оптимизма. Подтверждено, что основой оптимизма учителя и ученика есть радость мировосприятия, мироощущения, гуманизм отношений между субъектами учебного процесса и воспитания.

Ключевые слова: учитель, ученик, педагогический оптимизм, мироощущение, мировосприятие, смысл жизни, справедливость, юмор.

Summary

L.V.Zdanevych

Optimism of a Teacher and a Pupil in the Pedagogical Heritage of Vasyl' Sukhomlyns'kyi

The article analyses contribution of V. Sukhomlynsky to determination of essence of content of pedagogical optimism. The author proves happiness of world attitude, world perception and humanism between subjects of education to be laid into the basis of teacher's and student's optimism.

Key words: teacher, student, pedagogical optimism, world attitude, world perception, meaning of life, justice, humour.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 372.461

Л.В.ЩЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(м.Умань)

Проблема розвитку мовленнєвої творчості дітей 5-6 років

В статті досліджується проблема розвитку дитячої творчості, висвітлено педагогічну спадщину В.Сухомлинського з розвитку мовлення дошкільників засобами казки.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, мовленнєва готовність, мовленнєва творчість.

*„У дитинстві закладається людський корінь.
Жодної людської рисочки природа не відшліфує,
вона тільки закладає, а відшліфувати
нам, батькам, педагогам, суспільству”*

Василь Сухомлинський

Постановка проблеми в загальному вигляді... Суспільству сьогодні вкрай потрібні люди, які творчо мислять, здатні створювати культуру, жити в ній, розвивати її. Тому формування освіченої, творчої особистості є одним з першочергових завдань реформування освіти в Україні.